

*Reviews and Anotations
Рецензии и анотации*

РОЛЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИСАТЕЛИ В ПОЛИТИЧЕСКИЯ ЖИВОТ НА СТРАНАТА (1971 – 1989 Г.)

Владимир Мигев. (2009). Българските писатели и политическият живот в България 1971 – 1989. София: Книгоиздателство „Дио Мира“, 300 стр., ISBN 978–954–2977–13-1

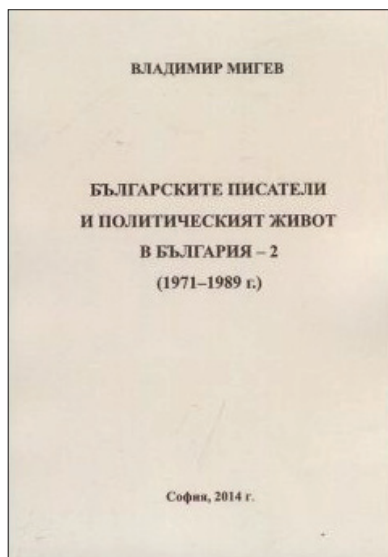
Николай Поппетров

Институт за исторически изследвания при БАН

Разглежданата книга представлява продължение на предишното изследване на автора („Българските писатели и политическият живот в България 1944 – 1970“. С., 2001). С публикуването ѝ Мигев представя цялостен труд върху дейността на писателския съюз и релациите власт (Комунистическа партия) – писатели за темпорално напълно обособен, цялостен завършен период от новата българска история.

Без съмнение, темата е изключително важна за изясняване на някои основни механизми на осъществяване на ръководство и контрол над обществото и в по-тесен план – над културния живот и над интелигенцията, защото литературният живот, книгоиздаването и дейността на онази част от интелигенцията, определяна с метафората „хора на перото“, съставляват основен елемент на комунистическата културна политика, превърнат във важен механизъм за въздействие, манипулация и пропаганда.

В български условия сферата на литературата е основна област на културна продукция и потребление. Литературата е не само най-популярното и най-достъпното изкуство, но и съществен сегмент (заедно с театъра, киното и т.нар. „естрада“, т.е. популярната музика) от културата на развлеченията. Съюзът на

писателите е привилегирована организация, своеобразна държава в държавата, която осигурява на своите членове редица облаги и отлични възможности за изява – чрез хонорарна и тиражна политика, преводи в чужбина, улеснено участие в органите на властта, материални привилегии и пр. Същевременно между писателите и властта са установени отношения на симбиоза, от която режимът извлича определени дивиденди, като същевременно контролира и направлява в значителна степен литературния живот.

Работата на Мигев е историческо изследване, в което не са изведени литературно-художествени аспекти, а се очертават тенденции, представя се общият фон, върху който се развива литературният живот, съсредоточен преди всичко в Съюза на българските писатели. Същевременно тя не е история на писателската организация (макар един от основните ѝ приноси да е в тази насока), а история на релации и отношения. В нея са изведени различни аспекти на взаимовръзките писатели – идеология/партия/общество, но и на самите писатели, сред които съществуват отделни, на моменти преливащи помежду си групи.

Изложението е осъществено чрез типичния за Мигев хронологичен разказ, който е базиран на умело систематизиран огромен фактологичен материал. То се характеризира с внимание към детайла, с изобилие от цитати. Изградено е в значителна степен върху литературния печат, но в основата – преди всичко върху архивни документи. Включва няколко паралелни линии – за дейността на СБП, за развитието на литературния процес, за отношението на Комунистическата партия към първите два елемента, за различните противоборства, взаимодействия и обособявания в писателските среди, резултат на идейни/идеологически, възрастови, властови, според произхода и други причини.

Основната теза на Мигев (и тя е съвсем близко до реалните събития, така както ги показват документите) е, че водещ в отношенията на управляващите към писателите е стремежът на партията да съхрани своя монопол и да не допусне инакомислие или използване на литературата, на писателската колегия за разхлабване на режима.

Процесите в писателските среди авторът представя на фона на развитието на партията, обществото и в международен план – на комунистическата система и света. Това са фактори, които, в една или друга степен, оказват пряко или косвено съществено влияние върху развитието на литературния живот и в частност – върху поведението на писателския съюз.

Без да го формулира отчетливо, Мигев показва, често контекстуално, че литературният живот, независимо от партийния диктат, от липсата на свобода на словото, се намира в едно неотклонно трансформиращо се общество, част от една политическа система с неравномерно идейно-политическо развитие, от своя страна – част от глобалния свят.

Изследването показва динамиката на противоречия, конфликти и преливания в писателските среди. От една страна, в тях съществува добре изразен,

макар и често прикрит зад актуалните теми на деня, догматизъм, привързаност към идейни стереотипи (от тук – и невъзприемане на дадени сюжети и стил). За този начин на мислене и поведение е характерна ограничеността на идейния хоризонт, изразено нежелание за промяна. От друга – документиран са различни прояви на инакомислие, на несъгласие, на критичност. Съществен белег на ситуацията в разглеждания период са полемиките – спонтанно започнали или инспирирани, принципни или личностно-кариеристични. Трябва да се отбележи, че част от противоречията и противопоставянията са по различни други, не само идейни/политически причини, като интелектуална ограниченост, поколенчески различия/противоречия, борба за известност и надмощие и др. Възниква въпросът доколко някои прояви, поведение и пр., представяни днес като протестни, противопоставящи се на идеологическите и идейните ограничения (например на т.нар. „социалистически реализъм“), са действително такива.

Мигев следва въведеното в предишното си изследване за писателите условно деление на писателските среди на „ретрогради“ и либерали. Така той маркира два основни, обособени, без да са напълно разделени и противопоставени, потока в писателската маса.

Основните процеси и тенденции в писателските среди са добре очертани. Те са представени в своята динамика със съответните проблемни и темпорални акценти. Периодизацията, която Мигев извежда, отразява специфики на партийната политика към писателските среди и от друга страна – някои специфики на развитието на литературния живот и на СБП.

Работата задава параметри за бъдещи фактологически изследвания за отношението на Комунистическата партия към интелигенцията. Тя има значение и за проучване на организационния живот на интелигенцията. Монографията е полезна като основа за по-детайлно обособяване на това кои лица от писателските среди са дисиденти, кои са новатори в рамките на канона и кои са традиционалистите.

Характерен за работата е стремежът на автора да запази известна неутралност по отношение на изследвания обект. Отбелязвам това, защото, като правило, изследванията върху времето на комунизма, правени в годините на прехода с минимални изключения са доминирани от аксеологизъм. Те осъждат, иронизират, изобличават, стигматизират културната политика на комунистическия режим, както и дейността и ролята на различните организации на интелигенцията.

Изследването не изчерпва голямата тема за отношенията на Комунистическата партия към литературата, писателите, книгоиздаването. Неговото значение не е в пълнотата на фактите и нюансите при реконструкцията, а в това, че поставя редица въпроси.

Бих искал да отбележа някои аспекти, останали извън изследването, но които заслужават специално внимание и за които работата на Мигев дава изходна позиция.

1. Взаимоотношенията на писатели с отделни силови личности. Някои от партийните първенци поддържат свой кръг приближени – такава е например ловната дружинка на Живков. Кръг има и около Пенчо Кубадински. Около лидера на БЗНС Петър Танчев също гравитира група пишещи. Писателите пряко са свързани с Министерството на отбраната и с МВР – като автори на литература на патриотична тематика, и пр.

2. Различните типове прояви на опозиционност и инакомислие. Тяхното типологизиране би могло да даде отговор на ефектната, но неясна теза, поддържана от някои представители на съвременното българско литературознание, за „антитоталитарната литература“.

3. Ролята на обществения интерес към определени произведения и мястото му в конфигурацията партия – писатели. Например недолюбваната от някои партийни дейци и представители на писателското съсловие книга на Тончо Жечев „Българският Великден, или Страстите български“ претърпява четири издания (1975, 1976, 1980, 1985) в общо 73 000 екземпляра тираж, а петте части на нарочената като биографична сага за Буров „Земя за прицел“ на Свобода Бъчварова е публикувана в периода 1984 – 1989 в общ тираж 200 000 бройки (по 40 000 екземпляра всяка част)¹⁾.

4. Тенденциите още в разглежданите години да се направят някои критични типологизации на процесите, респективно на тенденциите в писателските среди. Основание за подобно твърдение дават например някои обобщения на издавания на недолюбвания от режима Иван Богданов от началото на 80-те години²⁾.

5. Процесите на сложно преплитане на личностни, идейно-политически и прочие интереси и мотиви, отразени от различни ъгли в мемоаристиката от преходния период³⁾.

Изследването на Владимир Мигев е значително постижение за считаната за изчерпан „позитивистки“ подход. То откроява автора като добър, съвестен и прецизен фактолог, умел систематизатор на фактите. Изложението представя динамична картина на процеси и взаимоотношения, при това поднесена увлекателно. Многообразието от оценки, мнения, заемани позиции, съчетанието на различни мотиви на поведение са показани в пълнота при отчитане на различните нюанси и на влиянието на различни фактори.

Постигнато е и че е успял да улови основните тенденции на развитие, да покаже както постиженията на българската литература и многообразието на литературния живот, така и провала на опитите да се подчинява литературното творчество на определен канон.

Книгата заслужава внимание и като една панорама на развитието на организираните писателски среди. Тя поставя въпроси, насочва към нови проучвания. Показва, че едно написано традиционно, без теоретични, антропологиче-

ски и пр. спекулации, изследване може да реконструира резултатно картината на миналото.

БЕЛЕЖКИ

1. Едно изследване на четенето на студентите от първата половина на 70-те години на база Университетска библиотека и още шест библиотеки в София показва, че чуждата литература заема 56,52 % от четената художествена литература, а най-голямо внимание при българските заглавия е към двете книги на Й. Василев и Бл. Димитрова за Багряна („Младостта на Багряна“ и „Дни черни и бели“). Вж. Станишева, Л. Какво четат столичните студенти извън определеното в учебната програма // Библиотекар, XXIII, 1976, № 11, с.23-25. Ср.с: Поппетров, Н. Съдбата на книгата като функция от хоризонта на обществото // Библиотеки, четене, комуникации. Съдбата на българската книга. В.Търново, 2005, с. 155 – 167. Същия. Чете ли тази книга – историческото популярно документално-публицистично четиво като извор на исторически знания // Библиотеки, четене, комуникации, Съвременни аспекти на историческата тема в българската литература. В.Търново, 2006, с. 194 – 203.
2. Богданов, Ив.Тринадесет века българска литература.ч.II. Нова българска литература 1879 – 1981. С.,1983, с. 37 – 47.
3. Вж.напр. Теофилов, Ив. Монолози. Пловдив, 2001; Раковски, В. Витото стълбище. Автобиографични есета. София, 2001; Хаджикосев, С. Записки на конформиста. С., 2005; Същия. Записки на вътрешния емигрант. С., 2006; Ср. с: Национална памет и личен дълг. При глаголемите на българската литература. Академик Иван Радев на 70 години.С., 2014.

THE ROLE OF THE BULGARIAN WRITERS IN THE POLITICAL LIFE OF THE COUNTRY (1971 – 1989)

Vladimir Migev. (2009). Balgarskite pisateli i politicheskiya zhivot v Bulgariya 1971 – 1989. Sofiya: Knigoizdatelstvo “Dio Mira”, 300 str., ISBN 978-954-2977-13-1

✉ **Mr. Nikolay Poppetrov**
Institute for Historical Studies
Bulgarian Academy of Sciences
52, Shipchenski Prohod Boulevard, bl. 17
1113 Sofia, Bulgaria
E-mail: poppetrov_n@mail.bg